

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ**

Мін'юст

вул. Архітектора Городецького, 13, м. Київ, 01001

тел.: (044) 364-23-93, факс: (044) 271-17-83

E-mail: callcentre@minjust.gov.ua,

themis@minjust.gov.ua

Web: <http://www.minjust.gov.ua>,

код згідно з ЄДРПОУ 00015622

**Комітет Верховної Ради України
з питань правової політики**

Кабінет Міністрів України

**Щодо проєкту Закону
(реєстр. № 10351 від 18 грудня 2023 року)**

Міністерство юстиції України на виконання доручення Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала від 05 січня 2024 року № 315/1/1-24 до звернення Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 03 січня 2024 року № 04-26/03-2024/1441 спільно з Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України та Міністерством фінансів України опрацювало проєкт Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо захисту та відновлення права територіального громади на спадкове майно до визнання його відумерлим» (реєстр. № 10351 від 18 грудня 2023 року) (далі – проєкт Закону), внесений на розгляд Верховної Ради України народним депутатом України Гнатенком В.С., та повідомляє.

Насамперед слід зауважити, що прийняття Закону чи будь-якого іншого нормативно-правового акта має забезпечувати дотримання закріпленого статтею 8 Конституції України принципу верховенства права.

У контексті статті 8 Конституції України юридична визначеність забезпечує адаптацію суб'єкта правозастосування до нормативних умов правової дійсності та його впевненість у своєму правовому становищі, а також захист від свавільного втручання з боку держави. Юридичну визначеність необхідно розуміти через такі її складові: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну та передбачувану стабільність існуючого законодавства та можливість передбачати наслідки застосування норм права (законні очікування) (рішення Конституційного Суду України від 20 червня 2019 року № 6-р/2019).

Конституційний Суд України вважає, що принцип правової визначеності вимагає чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема їх передбачуваності (прогнозованості) та стабільності (рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2017 року № 2-р/2017).

СЕД АСКОД

Міністерство юстиції України

№ 9942/370-4-24/8.1.1 від 18.01.2024

Підписувач *Малюська Денис Леонтійович*

Сертифікат [3ED5083160DBC59B04000000E04446007171D100](#)

Дійсний з [20.02.2023 12:20:56](#) по [20.02.2024 12:20:56](#)

Водночас проєкт Закону не забезпечує дотримання зазначеного принципу та суперечить статті 8 Конституції України з огляду на таке.

Розділом I проєкту Закону пропонується доповнити статтю 1277 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) частиною шостою такого змісту:

«6. У випадку якщо спадкове майно до визнання його відумерлим та переходу у власність територіальної громади у порядку, визначеному цією статтею Кодексу, відчужене особою, яка не є його спадкоємцем, на користь добросовісного набувача, територіальна громада має право на отримання грошової компенсації його вартості.

Розмір грошової компенсації вартості такого спадкового майна визначається виходячи з його ринкової вартості на час врегулювання спору сторонами таких правовідносин».

Відповідно до пояснювальної записки до проєкту Закону необхідність прийняття цих положень обґрунтована відсутністю у законодавстві положень *«про можливість територіальної громади отримати відчужене майно в натурі та/або способи захисту інтересів територіальної громади у випадку, якщо спадщина була вже відчужена іншій особі, що позбавило територіальну громаду отримати майно у свою власність як відумерле в порядку, передбаченому цивільним законодавством».*

Слід зауважити, що такий висновок зробив Верховний Суд у постанові від 01 березня 2023 року у справі № 320/10856/18, застосовуючи до спірних відносин за аналогією закону положення статті 1280 ЦК.

У зв'язку з викладеним звертаємо увагу, що зміст статті 1280 ЦК закріплює два способи захисту, а саме: право вимагати передання у натурі майна, яке збереглося, або сплати грошової компенсації.

Водночас проєкт Закону закріплює виключно право на отримання грошової компенсації, що не відповідає вимогам нормопроектувальної техніки щодо вичерпності охоплення кола питань, що належать до предмета правового регулювання проєкту акта.

Крім того, формулювання про *право на отримання грошової компенсації, розмір якої визначається виходячи з ринкової вартості спадщини на час врегулювання спору сторонами таких правовідносин*, не відповідає принципу правової визначеності, оскільки, по-перше, не визначає суб'єкта, який має сплатити грошову компенсацію, по-друге, словосполучення *«на час врегулювання спору сторонами таких правовідносин»* не дає можливості чітко і однозначно зрозуміти, про які правовідносини йдеться.

Варто зазначити, що описана у пропонованій нормі ситуація складається з декількох груп відносин, зокрема відносин між добросовісним набувачем та особою, яка не мала права на відчуження майна, відносин щодо оскарження територіальною громадою такого відчуження, відносин з реалізації територіальною громадою права на визнання спадщини відумерлою та набуття права власності на неї. При цьому спори у таких відносинах можуть і не бути предметом одного судового провадження.

Звертаємо увагу, що відповідно до позиції Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд), щоб узгоджуватися зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), захід втручання повинен бути здійснений «на умовах, передбачених законом», що виключає будь-яку свавільну дію з боку державних органів, переслідувати «інтереси суспільства» і забезпечувати справедливий баланс між правами власника та інтересами громади.

Суттєвою умовою для того, щоб втручання вважалось сумісним зі статтею 1 Першого протоколу, є його законність; для дотримання принципу законності має значення якість застосованих норм; положення національного законодавства повинні бути достатньо доступними, точними та передбачуваними у застосуванні (рішення у справі *«Максименко та Герасименко проти України»* від 16 травня 2013 року, заява № 49317/07).

Крім того, стаття 1 Першого протоколу до Конвенції вимагає існування для будь-якого втручання розумної пропорційності між застосованими засобами та переслідуваною метою. Цей справедливий баланс буде порушено, якщо на відповідну особу буде покладено індивідуальний та надмірний тягар (рішення у справі *«ТОВ «Світ розваг» та інші проти України»* від 27 червня 2019 року, заява № 13290/11)

На думку Європейського суду, у разі позбавлення добросовісного набувача набутого майна, якщо виявиться, що продавець не мав правового титулу, швидка та адекватна компенсація або інший вид належного відшкодування стає особливо важливим за таких обставин (рішення у справі *«Dzirnis v. Latvia»* від 26 січня 2017 року, заява № 25082/05).

У рішенні у справі *«Максименко та Герасименко проти України»* Європейський суд зазначив, що «той факт, що заявники, які були добросовісними набувачами, не змогли одержати відшкодування втрат, яких вони зазнали внаслідок непослідовних і помилкових рішень державних органів, становить для них непропорційний тягар.

Тобто Європейський суд наголошує на необхідності захисту прав добросовісного набувача, а у випадку вилучення у нього спірного майна вимагає виплати йому адекватної компенсації.

Своєю чергою сформульовані проектом Закону положення можуть бути протлумачені таким чином, що суб'єктом, який зобов'язаний виплатити компенсацію територіальній громаді, може бути і добросовісний набувач. Проте встановлення такого обов'язку для зазначеної особи буде розглядатись як надмірний тягар, що не відповідає Конвенції та практиці Європейського суду.

Окремо звертаємо увагу на техніко-юридичні недоліки проекту Закону.

1. Займенник «його» у словосполученні «його спадкоємцем», урахуваючи зміст проекту Закону, вказує на спадкове майно, проте у цивільному законодавстві цей займенник використовується для позначення особи спадкодавця (наприклад, статті 166, 749, 1010, 1276 ЦК).

2. Для позначення особи, яка незаконно відчужила майно на користь добросовісного набувача, у цивільному законодавстві використовується

термінологічна конструкція «особа, яка не мала права відчужувати майно» (статті 330, 388 ЦК).

Таким чином, з огляду на наведене Мін'юст не підтримує прийняття проєкту Закону в пропонованій редакції.

Додатково надсилаємо позиції Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України та Міністерства фінансів України.

Додаток: на 4 арк.

Міністр

Денис МАЛЮСЬКА